

INVENTARI DELS BENS DE LA CAMBRA REYAL EN TEMPS DE JAUME II (1323), per FRANCISCO MARTORELL Y TRABAL.

L cambrer del rey venia obligat a donar compte periòdicament al mestre rational, dels bens encomanats a la seva custodia, del mateix modo que el tresorer y els altres oficials devien ferho respecte de la seva administració; aquests presentaven a la aprobació del dit mestre els comptes de rebudes y dates, el cambrer donava un inventari dels objectes que s' trobaven en la cambra reyal y justificava la diferencia que hi havia entre aquest y l'últim presentat, ab les ordres de sortida de lo que faltava. Un d'aquests inventaris, fet a 12 de juny de 1323 pel cambrer Arnau Messeguer, es el que publiquem avuy treyentlo del llibre segon d'albarans de Felip de Boyl, mestre rational.

Aquest inventari comprèn dues seccions: componen la primera els bens que en la seva major part existien ja d'antich en la cambra, dominen els objectes de caça, les robes, armes, mobles y joyes, alguns descrits bastant minuciosament y especialment interessants per l'estudi de la nostra orfebreria civil mig-eval, que ha de fundarse quasi exclusivament sobre els documents, per haver desaparegut els objectes mateixos, fosos, en gran part, per donàrlos en formes diferents, a mida que el gust anava canviant ab el temps. Els llibres proporcionalment son pochs y difícils d'identificar per la concisió ab que estan registrats; els manuscrits llatins, en sa major part d'obres de devoció, son els dominants, entre altres hi ha el llibre de les confessions de St. Agustí; cinc manuscrits porten *incipits* catalans, un d'ells corresponent a un tractat de medicina; trobem ademés un manuscrit francès, tres castellans, quatre mapamundis y una carta de navegar.

La segona part de l'inventari la formen els objectes que de tots els indrets de Catalunya venien a la cambra reyal, trets dels castells del Temple, quant, després de destruir l'orde l'any 1307, Jaume II va apoderar-se dels seus bens. En aquesta secció els llibres hi son en major proporció que en la anterior; donada la seva provinença no es d'extranyar que hi abundin els relatius al Temple, en llatí, francès y català; set manuscrits ens donen en tot o en part el text francès de la Regla de l'orde y sols un la traducció catalana completa; sis, tres dels quals en la traducció catalana, en contenen els privilegis. Els manuscrits catalans son proporcionalment molt nombrosos; entre altres tractats hi ha la

traducció del de cirugia de fra Thierri, un llibre d'*infantea de Jesucrist*, un de receptes, probablement el Tresor de pobres, de Joan XXI, els Usatges, la Biblia, la traducció del Codi, etc. En llengua francesa hi han catorze manuscrits, set d'ells, ja citats, contenien la Regla del Temple; hi han ademés un lapidari, un tractat de Trinitat, la traducció del Codi, etc. Els manuscrits llatins son també en aquesta part els dominants: ademés dels llibres litúrgichs, missals, consuetos, compters, santorals, etc., trobem dos manuscrits ab els Diàlechs de St. Gregori, altres dos de vides de sants, les epístoles de St. Pau, una glosa a l'Apocalipsi, el tractat de Trinitat de Benet d'Alignach, les Distincions de Pere de Poitiers, el *liber scintillarum*, un calendari, un tractat de *preceptis rey rustice* (sic), un sermonari, la *Summa* de St. Ramon, etc.

L'objecte que s'proposava el cambrer al redactar l'inventari fa que no dongui altres notícies dels objectes que les purament indispensables pera comprobarne la existencia, y que siguin molt escasses les que trobem respecte de la part material dels manuscrits; 49 diu que son en pergamí y 9 en paper; distingeix dels llibres de format ordinari els llibres pochs, sotils y els quaderns; de tres llibres fa notar que son en lletres daurades o d'or (dos saltiris y un compter); en quant a les enquadrernacions trobem un saltiri ab cobertes d'argent y llibres ab coberta vermella; ab coberta de seda o cusida ab seda; ab taules de fusta cobertes de parge vert, vermell, aluda blanca y drap de lli; ab coberta de parge vermell y vert; ab coberta de pergamí, de cuiro blanch, vermell, negre y vert; ab posts blanques; cobert de drap de lli; ab coberta de drap de lli obrada y ab coberta de vedell.

Molts dels manuscrits figuren en inventaris, ja publicats, d'objectes provinents del Temple, altres varen sortir poch després de la cambra reyal ab els donatius que ab tanta freqüència feu Jaume II y d'ells es fa menció en moltes relacions d'objectes de la cambra entregats per orde del rey⁽¹⁾; això permet seguir per un moment el rastre d'aquests manuscrits que surten de les biblioteques dels castells del Temple per augmentar les de monestirs com Valldigna y Pedralbes o passar a poder de personnes de la família reyal y particulars, com la reina Elisenda, l'infant Pere, l'infanta Maria, el bisbe d'Osca Gastó de Moncada, Blanca y Elisenda de Moncada, Constança d'Anglesola y el físich del rey Martí de Calça Roja.

La biblioteca del rey Jaume II, no era formada exclusivament per aquests manuscrits; en la cambra reyal se'n custodiava tant sols una part, altres es guardaven en l'arxiu y altres dependencies de palau; aquest inventari no es donchs altre cosa que un nou document per l'estudi de la cultura en aquest període y per ilustrar l'història de la destrucció de l'orde del Temple.

(1) V. VILLANUEVA: *Viaje Literario*, V, 200: *Inventarium quorundam librorum qui fratribus templariis in usu fuerant*. ANUARI MCMVII: *Inventaris inèdits de l'orde del Temple a Catalunya*. RUBÍO Y LLUCH: *Documents per l'estudi de la cultura catalana mig-eval*.

Arnau Messeguer cambrer del senyor rey.

Jo en Felip de Boyl etc. atorch a vos n Arnau Messeguer, cambrer d aquell metex senyor, que havets comptat ab mi de ço que havets tengut, procurat e administrat per lo senyor rey en la cambra sua, en la forma que s segueix. es a saber: que vos comensas de procurar e de amanistrar les joyes, ço es corones, nosches, copes e altres joyes d aur e d argent e d altres coses de la dita cambra, per comissio del senyor rey a vos feta de paraula, ell estan lavors en lo setge de la ciutat de Çaragoça, que es en Sicilia, ço es en lo segon dia anat del mes de deembre de l any .mccxcviii. de la qual amanistracio havets comptat ab en Pere de Boyl, predecessor meu en lo dit ofici, del dit dia en que comensareu de procurar la dita cambra tro per tot lo mes de octubre de l any .mcccxi. segons que del retinent del dit compte appar per albara quin fo fet per ell e fo scrit en Saragoça lo primer dia de noembre del dit any .mcccxi. e segons la forma e la tenor del dit albara, apparia per lo dit vostre compte que, fet egualament de les dates ab les reebudes, romanien en vostre poder diverses joyes, ço es corones, nosches, copes e altres joyes d aur e d argent e altres coses del senyor rey en la dita cambra sua, de les quals fo fet .i. quern en lo qual eren contengudes... singularment e per menut totes les dites joyes robes e altres coses, lo qual quern, ensembs ab lo dit compte que retes, fo cobrat per lo dit en Pere Boyl e fo estojat e reservat en .i. caxa, la qual es en l arxiu ho casa del ofici de rational que es deius les voltes del palau del senyor rey en Barchinona, en la qual caixa son alguns altres comptes d altres fets que procura per la cort; lo qual quern començà: en aquest quern començà lo compte de n Arnau Messeguer e faneix: item .ii. palis de drap d aur morischs etc. e son hi .lxxxiii. cartes scrites. e semblant del dit queern romas altre queern en vostre poder, de les quals joyes, robes e coses scrites en lo dit quaern e de les altres que d aqui avant en los temps apres segens reebrets en la dita cambra erets tengut de retre compte e raho al senyor rey ho a qui ell volgues, segons que en lo dit albara era largament contengut. e ara havets comptat ab mi de la amanistracio e procuracio de la dita cambra de totes les damunt dites coses, del primer dia del mes de noembre de l any damunt dit .mcccxi. tro per tot lo .xii. dia anat del mes de juny de l any .mcccxxiii. romanent lo dit offici de la amanistracio de la cambra en poder vostre, lo qual temps es de .x. anys .vii. meses .xii. dies. e aquest compte he yo reebut en aquesta forma, es a saber: que es estat vist e reconegut per mi lo dit queern qui fo cobrat per en Pere Boyl predecessor meu en lo dit ofici e en lo qual queern eren scrites totes les damunt dites joyes, robes e coses de la cambra, les quals eren romases en vostre poder en la dita cambra el temps que retes el compte damunt dit e fo comprobat per mi ab l altre quaern semblant, lo qual era romas en vostre poder e en lo dit quaern qui era en vostre poder eren scrites algunes joyes, robes e coses que dins lo damunt dit temps, apres que l dit compte agues retut al dit en Pere Boyl, pervengueren a poder e a ma vostra en la dita cambra e axi meteix los deliuramens e les dates que n faes e en aquela manera que eren scrites en lo dit quaern vostre foren translades e scrites en lo dit quaern qui era romas en la dita casa del ofici de rational, e les dates e deliuramens que faes de les dites joyes, robes e coses dins lo temps damunt dit son scrites e contengudes singularment e en diverses partides en lo dit quaern del compte, les quals dates e deliuramens faes per manament del senyor rey, segons que apar per .vi. cartes de pergami segellades ab segell pendent e per .lxxv. letres de paper segellades ab lo segell del dit senyor rey, en les quals se conten que l dit senyor feu acceptacio e regone-xenca a vos que per specials manamens seus a vos fets de paraula haviets fetes les dates e deliuramens dessus dits e es cert que fet egualament e compensacio de les dates ab les reebudes de les dites joyes, robes e coses, axi d aquelles que eren romases en vostre poder apres lo del dit compte retut, com d aquelles que apres pervengueren a vostre poder en lo temps damunt dit, appar segons vostre compte que romanen en poder vostre en la dita cambra diverses joyes, robes e altres coses les quals singularment e per menut se contenen en lo present albara, de les quals ensembs ab les altres joyes, robes e coses que d aqui a avant pervendran a poder vostre en la dita cambra, devets retre compte e raho al senyor rey ho a qui a ell placia. es cert encare que de les dites joyes, robes e coses que son romases en vostre poder he cobrat de vos .i. quaern de paper en lo qual son scrites singularment e per menut en aquela manera que son declarades en lo present albara. e començà lo dit quaern: en aquest libre es lo compte terç de n Arnau Messeguer e faneix: tro açi son contengudes les joyes, robes e altres coses que son romases en poder de n Arnau Messeguer, e son en lo dit quaern .xx. cartes scrites. e les dites coses que romanen en la dita cambra son aquestes, es a saber:

- .i. esphaha appeilada Tiçon.
 item .i. altra esphaha appellada Girbeta.
 item .i. boxola de fust pintada en que ha .ii. escarçelles e .iii. turquesetes desencastades.
 item .i. cabestre de fil d or e de seda blava a ondes ab liam de seda.
 item .i. escapolo de drap de seda ab scut a senyal reyal e d aguiles.
 item .i. pera grossa encastada en lauto, semblant de crestayl, que es appellada brillo e es en .i.
 stoig de cuyr.
 item .i. bozina vermella ab guarniment de pintre ab correja de seda vert.
 item .i. bozina de vorí ab guarniment d argent ab escuts reylls d aguiles negres ab correja de
 seda vermella ab .i. lista blanca per mig de la correja.
 item .i. bozina de vorí sens tot guarniment.
 item .i. bozina de vorí guarnida d argent ab correja de seda vert e vermella ab fil d or per mig
 de la correja.
 item .i. bozina de corn negre ab guarniment de lauto daurat ab correja de seda groga e vermella.
 item .i. coltell ab manech de jaspi ab foure de camut guarnit d argent ab .iii. escudets a senyals
 reyals e de aguiles.
 item .i. coltell ab manech de vorí ab foure de camut ab poch guarniment d argent.
 item .i. coltell ab manech de jaspi ab foure de camut guarnit d argent nielat.
 item .i. coltell catalanesch granat ab foura pintat a senyal reyal e d aguiles.
 item .i. coltell catalanesch granat ab foura pintat a senyal reyal e de aguiles e ha el manech
 casquetes d argent e coralls.
 item .i. coltell punta corrent ab manech de lauto.
 item .i. coltell punta corrent ab manech de corn ab lo pom redon.
 item .i. coltell de ferir ab manech de corn e ab foure de cuyr negre.
 item .i. ganivet ab manech d argent niellat ab punxor ab manech de naquera vermell e blanch
 ab foure de obra de Jenova ab cordo de seda vert.
 item .i. ganivet ab manech de crestayll ab foure de camut contrafet ab cordonet vermell de seda.
 item .i. coltell de taula ab manech de jaspi ab viroles d argent daurat e nielat.
 item .i. carneret ab rosetes de lauto e ab algunes rodes ab flors de senyal del rey Karles.
 item .i. carnaret usat obrat de fil d or e d argent e de seda negra e vermella, forrat de sendat
 de color de foch.
 item .i. carner ab obres ligades de cordonet de fil d or e de seda forrat de sendat vermell,
 item .i. correja de seda blava guarnida d argent daurat ab puntes.
 item .i. tovaylola de seda blanca obrada de seda ab ocellets de fil d or.
 item .i. gran tovaylola de drap de li e ha en cada cap .iii. listes obrades de fil d or e de seda
 negra e blava e per la orla de cada part es obrada.
 item .ii. parels de regnes de seda.
 item .i. senyera veylla d or batut e d argent a senyal reyal e d aguiles negres.
 item .i. caxeta ab .ii. benes de sagnar obrades de fil d or e de seda ab letres.
 item .i. lengua serpentina.
 item .i. ganivet ab manech de corn de serp.
 item .i. corda de capell de seda vermella acabada ab crestayls e ab corals.
 item .i. corda de capell de seda tota vermella.
 item .i. longua d estor de seda vermayla ab usayl d argent daurat e ha en la cabadura alguns
 corals e tenen segits obrats de fil d or e d argent ab poques perles.
 item .i. longua d estor obrada de fil d or e de seda a senyal reyal.
 item .i. grossa longa de seda ab diverses colors e gits d aquela matexa obra.
 item .x. manechs de ganivets de vorí.
 item .ii. draps de seda vert e son cusits ensembs.
 item .i. drap veyll de pintenor de seda blanca ab obres de seda vermella ab escut de quarto ab
 senyal reyal e d aguiles forrat de sendat vermayl.
 item .i. caxeta negra.
 item *unes taules de mapamundi.*
 item .i. cuxi obrat de seda a senyal reyal e d aguiles.
 item .ii. bacins pochs de coure de obre d Alexandria.
 item .i. anell de coure de maça.
 item .i. tovaylola de seda blanca ab obres e ab letres de seda negra.

- item .i. carta de mapamundi en pregami.
 item unes oses de cordova negre.
 item .i. carner de obra d Ungria ab fil d or e d argent e de seda.
 item unes taules d escriure de vori deboxades.
 item .i. caxa blanca en que ha .i. parell de trompes e .i. nafil tot d argent ab escuts e senyal reyal e d aguiles.
 item .i. baçi de argent a ops de la barba e adobar qui pesa .iii. marchs e .vi. onces.
 item .i. caxa blanca.
 item .i. caixa blanca ab .vi. cuxins de seer de drap de seda veylls e sens cubertes.
 item .i. caxa blanca.
 item .i. boçina de vori ab guarniment d argent e .iv. escudets reyalls ab .i. poch de seda vermeyla.
 item .i. mapamundi en taules.
 item .ii. braguers de samit ab sivelles d argent.
 item .i. travesser ab cuberta de cuyr.
 item .i. cuyr redon veyl ab obres sarrahinesques.
 item .i. capell de sol cubert de drap d or ab leons e ab castells.
 item .i. parell de oses de camut.
 item .i. parell de oses de cordova.
 item .iii. cimeres de resteres.
 item .ii. joychs d escacs d os e de banuç.
 item .i. mapamundi.
 item .i. caxa en que ha .i. corn vermell guarnit d argent sens correja.
 item .iii. poms d espaha de jaspi.
 item .ii. parells de esperons genets argentats.
 item .i. pareyll de esperons genets daurats ⁽¹⁾.
 item .i. cuxi de drap de seda paonat ple de roses seques.
 item .i. coltell de taula e ha lo manech de vori en que es .i. dona qui te .i. bratxet.
 item ... cubertes de cuxins de drap d or.
 item .i. carner de sendat blau ab aguiles e ab obres de fil d or ab escuts de quarto reyall e d aguiles e no es cusit.
 item .iv. benes de drap de li ab escudets reyals de fil d or e de seda per fer capçanes de fre e .i. frontal de fre de obra de laç de fil d or e de seda a senyal reyall.
 item .i. capçeta de vori en que ha .vi. anels d or de poch preu ⁽²⁾.
 item .i. stoig de cuyr en que ha .i. capell de falcho de fulla d or ab perles e .i. escapolo de drap d or.
 item .i. escarçela de samit vermell obrada de fil d or flocada de sendat vert.
 item .ii. frontals de fre obrats de fil d or e d argent e de seda e ha en cascun .i. escut de quarto reyall e d aguila.
 item .i. manech de ganivet de vori e es hi entailada .i. dona ab .i. infant e te el bras .i. bratxet.
 item .i. lengua serpentina encastada en .i. brancha d argent.
 item .i. altra lengua pocha encastada en argent.
 item .i. caxa en que ha .i. senyera de sendat groch ab escudets blaus e rodes blanques.
 item .i. senyera de drap de li groch ab .i. leo de sendat negre.
 item .i. senyera de boqueram ab senyal de balesta de sendat verzell.
 item .i. parell de oses de camut.
 item .i. capell jubat de sendat verzell.
 item .ii. guans de launes cuberts de sendat reyal.
 item .i. caixa en la qual es .i. candalera e ha dins un estoig de crestayl per tenir balsem ⁽²⁾.
 item .i. flor de lauto.
 item .i. pinte de banuç.
 item .i. flasco verzell guarnit de lauto ab escudets de diverses armes.

(1) Donats als infants Pere y Ramon Berenguer. V. RUBIÓ: op. cit., II, LI: «item inclito infanti Petro, nato nostro karissimo comiti Ripacurcie, quedam calcaria geneta daurata. item inclito infanti Raimundo Berengario, karissimo filio nostro, comiti Montanearum de Prades, quedam alia calcaria geneta argentata...» (Inventari d'objectes distribuïts per Arnau Messeguer d'orde del rey. — 28 novembre 1325.)

(2) Donada a la reyna Elisenda. V. RUBIÓ: op. cit., II, XLIX: «...unam capciam de ebore in qua erant sex anuli auri parvi valoris et unum reservatorium de cristallo aptum ad tenendum balsamum... q'ie omnia... dompte Elisendi, regine Aragonum, tradidistis...» (Objectes distribuïts per Arnau Messeguer. — 1 març 1324.)

- item .ii. parells d'estreps genets.
 item .i. misericordia ab manech de ferre granat d'argent.
 item .ix. pitrals genets.
 item .iii. cambals.
 item .iii. cinyells de cuyr.
 item .iv. frens genets.
 item una caxa en que ha .i. carner de obra de laç de fil d'or e d'argent e de seda vermella e negre.
 item .i. carner de cuyr obrat de seda.
 item .i. carner de seda negra obrat ab leons de fil d'or.
 item .i. cotonina ab molt fil blau.
 item .i. tovayola acabada de seda.
 item .iii. pesses de porpra.
 item .i. borssa e correja de seda estreta e veyla guarnida d'argent.
 item .i. coltell ab manech blanch de corn e correja de seda de obra morischa guarnida d'argent.
 item .i. coltell de Pampalona ab guitia a senyal reyal.
 item .i. corda de capell de seda vermella e groga.
 item .i. cinyell de fil d'or e d'argent e de seda negra.
 item .vi. trabugeres de seda.
 item .i. correjada de seda.
 item .i. estoig de cuyr en que ha .ii. mandragoles.
 item .i. mirayl d'acer⁽¹⁾.
 item .i. mirayl que es en .i. pom de lauto.
 item .i. parell d'esperons genets argentats.
 item .i. caxa de trementer obrada d'os en que ha .i. gran lengua de serp e .i. flasconet de triaga de obra de Venecia⁽²⁾.
 item .i. bordonet ab foure de camut guarnit de lauto argentat.
 item .i. pinte de benuç.
 item .i. candalera de mirayls ab payn d'argent.
 item .i. libre ab cuberta cusida ab seda, qui comença: *dedi cor meum*⁽³⁾.
 item .i. libre que comença: *el primer libre muestra*.
 item .i. libre de paper qui comença: *Aqui combreça la compilacio*.
 item .i. libre qui comença: *primus liber*.
 item .i. libre qui comença: *in nomine alm...*
 item .i. libre qui comença: *Al honrat infant*.
 item .i. libre qui comença: *ensanyamiento de muchos*⁽⁴⁾.
 item .i. libre qui comença: *Januarius habet dies*.
 item .i. roda de compte de pergami qui es dins .ii. taules de fust.
 item .i. estoig de fust en que ha .iii. garlandes de seda e .i. ab poques perles.
 item .i. carta de navegar que es en .iv. taules plegadives.
 item .i. caxa en que ha .xii. sinyels de cuyr.
 item .xxxv. parells de cambals genets.
 item .lxxv. parells de capsanes de fre genet.
 item .lxxxiv. parells de regnes genetes.
 item .i. tauler de jaspi e de calçadoyna ...cascat ab escats de jaspi e de calçadoyna.
 item .ii. lits sarrahineschs de sandell.
 item .i. lit sarrahinesch d'os trencat e afoilat⁽⁵⁾.
 item .ii. matalafs de fluxell qui solien esser cuberts de drap de seda listat vert e vermell e ara
 son cuberts de drap reyall de seda e de coto.
 item .i. traverser ab cuberta de bort d'Alexandria.
 item .i. pinte de vori.

(1) D'altres miralls se fa després menció en aquest inventari, un d'ells va donarlo Jaume II a Martí de Calçaroja: "...item magistro Martino de Caliga Rubea, phisico nostro, unum speculum decer..." V. Rubiò, op. cit. II, n. LIV (13 juny 1326).

(2) Forma part dels objectes entregats a la reina Elisenda a 1 de març de 1324: "... et quandam magnam lingam serpentis, et quoddam flasconetum de triaga de opere Venecie..."

(3) Ecclesiastes, 8, 9.

(4) Vid. la nota 4 de la p. 565.

(5) Donat al porter Guillem de Pertusa. V. RUBIÒ: op. cit., II, LV. (30 desembre 1326).

- item .i. drap de pintenar obrat de seda.
 item .ii. tapits lonchs de Romania.
 item .i. lengua encastada en argent.
 item .v. anells entre grans e pochs.
 item .i. tovayola cabada ab listes d or.
 item .i. caxa vermella.
 item .i. ploma d argent a ops d scriure.
 item .i. bena a ops de sagnar.
 item .i. frontal de fre de cavall de fil d or e de seda ab escut reyal al mig.
 item .i. frontal de fre de cavall de fil d or e de seda.
 item .i. *libre poch d oracions ab cuberta vermella.*
 item .i. corda de coto de frare menor.
 item .iii. cordons de seda groga cabats ab fil d or.
 item .i. mostra de capel a ops de falco en cendat violat.
 item .ii. carners obrats de seda e d or qui son flocats.
 item .i. carner de sendat vermell obrat ab or e ab seda.
 item .i. ma de fust ab .i. virola d argent.
 item unes correjades de seda.
 item .i. bastonet ab .i. virola d argent en cada cap.
 item .ii. longues de seda e gits e .iiii. capells de falco e estan en .i. estoig de fust pintat.
 item .x. bozinás de corn de bruffol e .i. de vori.
 item .i. tovayola de li obrada als caps de fil d or e de seda de color de foch e blava e negra
 d obra de laç e es aytal d una part com d altra.
 item .i. ganivet ab manech de roart en que ha .ii. virolas d argent daurades e .i. cordo de seda
 groc e lo foure de camut negre ⁽¹⁾.
 item una d argent ab senyal del rey en Frederich e .i. ambut poch d argent.
 item .i. capmafeu poch, encastat en argent daurat ab .i. cordo de seda vermella.
 item uns gits d esparver.
 item .ii. capells de falcho obrats de fil d or e de argent e ab perles menudes.
 item .i. capell de falcho de fulla d argent.
 item .ii. capells de seda franceses.
 item .i. carneret obrat de fil d aur e d argent e de seda.
 item .i. verga e .i. picasseta de banuç mesclada ab os.
 item .i. drap blau de seda.
 item .i. cuxi de cuyr buyt.
 item .i. curtina de sendat a senyal reyal que ha .x. canes de lonch e .ii. e mige d ample e es
 forrada de drap de li vert.
 item .i. cobertor de sendat a senyal reyal e ha de lonch .iiii. canes e .iii. d ample e era forrat
 de drap de li blau.
 item .iiii. parells de coffresverts ab scuts a senyal reyal.
 item .i. cadire de ferre sobreargentada.
 item .i. coltell d armar e ha lo manech e 1 foure de vori e ha en lo manech .vi. caps debc-
 xats e en lo foure .iii. viroles d argent.
 item .i. tovayola de drap de li obrada de seda ab molts escudets reyals.
 item .i. verga d argent daurada qui es dins tova e pesa .vii. onces e mige.
 item .i. pom d or lo qual es dins tou e ha sobre lo pom .i. creu en la qual son .xii. perles grosses
 veres qui estan entorn de la dita creu e .x. peres precioses, ço es a saber .v. safirs e .v. ba-
 laixs e esta lo dit pom en .i. estoig de cuyr vermell e pesa .x. unces.
 item .i. flor d or ab .i. pera preciosa grossa appellada rubiç, qui es el cap de la dita flor, ab .i.
 perla qui es clavada sobre lo dit rubiç e pesa .iii. unces.
 item .i. verge d or qui es dins tova e ha a la .i. cap alguns esmalts e a l altre cap ha .i. pera
 semblant de crestayl e sobre la pera ha .i. creu de .iiii. perles veres e de .i. balaix e de .i.
 safir e la dita verge esta en .i. estoig de cuyr vermeyl e pesa .ii. marchs.
 item .i. pessa de bort d Alexandria de seda listada ab camp vermell.

(1) Donat a Guillem de Pertusa. V. RUBÍÓ: op. cit., II, LI: «... item fideli nostro Guillelmo de Fertusia, portario
 nostro, quendam scindipennium cum manubrio de roart in quo sunt due virolles argenti deaurate et una torquis de serico
 croceo cum vagina de camuto nigro...» (28 novembre 1325).

- item .i. cubertor de lit de cuyr ab .iiii. escuts a senyal reyal.
- item .i. corn de brufol per beure aygua e ha en la bocha .i. virola d argent de fora embutida de baboyns e d altres diverses besties e ha en la dita virola .i. cap de leo qui te .i. anell en la bocha e en mig del dit corn ha .ii. viroles d argent daurades ab .iiii. peus d argent e ha en l altre cap del dit corn una doyla d argent la qual te .i. cap d aguila que te .i. anell d argent en la bocha e sobre lo cap de la aguila ha .i. pom en que ha .v. esmalts e sobre los esmalts ha .iiii. floretes, es cert empero que n fayl .i. del .i. esmalt e ha sobre lo pom .i. flor ab .i. glan al mig e ha corda de seda vert, lo qual en Ferran Loppeç de Luna dona al senyor rey.
- item .i. cетra d argent tota plana ab .iii. escuts a senyal reyal e pesa la dita cетra .iii. marchs .iiii. onces e mige a march de Valencia.
- item .i. drap de seda listat ab senyera d or a la .i. cap.
- item .i. manil d estam listat.
- item .i. curtina de drap d or ab orles de sendat reyal e fo feta de .i. drap d or que l rey de Castela dona al senyor rey.
- item .i. curtina de drap d or ab orla de sendat reyal e fo feta de .i. drap que l rey de Castella dona al senyor rey.
- item .i. pitxer d argent tot pla per calfar aygua a ops de la barba del senyor rey qui pesa .vi. marchs .iiii. unces e mige e .i. ternal.
- item .i. plater d argent qui pesa .ii. marchs .viii. unces menys .i. ternal.
- item .i. pom de jaspi lo qual fo del rey en Pere e era estat perdut el barreig de Torrela.
- item .i. creu de crestall de jaspi ab crucifix d argent daurat ⁽¹⁾.
- item .i. bordonet poch ab manech de jaspi ab .ii. virolles d argent e ha en la .i. virola .ii. caps de ca e en l altra .i. escudet esmaltat ab .i. leo e es la bahina de samit vert ab ligades de fil d or e en la guaspa ha .ii. viroles d argent e ha y .i. cordo de seda vert.
- item .i. coltell ceragossa.
- item .i. olla d argent ab sa cobertora qui pesa .vii. marchs.
- item .i. pitxer a ops de calfar vin a la barba del senyor rey qui pesa .iii. marchs .iiii. onces e mige.
- item .i. pinte de vori ample.
- item .ii. bacins d argent de dar aygua a mans e ha .i. escut a senyal reyal en la .i. baci e en l altre baci altre escut a senyal de flors e pesen .vii. marchs .v. onces e .iii. vuytaves.
- item .i. saltiri estrument ab cordes de lauto.
- item .i. cobertor de godomasir obrat en los cantons ab escuts reyals.
- item .i. saltiri estrument ab cordes de lauto ⁽²⁾.
- item .i. foguer de ferre.
- item .ii. coffres verts.
- item .i. gran coffre verzell.
- item .i. coffre blanch.
- item .i. coffre verzell.
- item .i. goneleta de drap de seda blanch appellat diaspre.
- item .i. saltiri ab cubertes d argent.
- item .i. libre de confessions de sent Agusti ab la cuberta vermella ⁽³⁾.
- item .i. estoig d argent ab reliques.
- item .i. caps de vori en que ha reliques.
- item .i. caps de fust en que ha reliques.
- item .i. troç de drap de li en que ha embolcats alcuns orçes e peres que paren reliquies ⁽⁴⁾.
- item .i. pessa de drap de seda vermella ab listes d or amples e menudes.
- item .ii. tauletes d or qui pesen .ii. marchs .v. onces e mige.

(1) Va ser donat a la reina Elisenda. V. RUBIÓ: op. cit. II, LIV «...item illustri domine Elysendi Aragonum regine, coniugi nostre karissime, quandam crucem de cristallo cum jaspide et crucifixo de argento daurato...» 13 juny 1326.

(2) Un d'aquests saltiris figura entre 'ls objectes donats a l'infant Ramon Berenguer en el citat inventari de 1 de març de 1324: «... item unum psalterium strumenti cum cordis de lautono.»

(3) Donat a Constança d'Anglesola. V. RUBIÓ: op. cit. II, LV: 30 de desembre de 1326: Inventari de joyes y llibres repartits d'orde de Jaume II: «...item nobili Constancie, uxori nobilis Raimundeti de Angularia, quendam librum confessionum sancti Augustini cum cohoperitorio rubeo...»

(4) Posades després en la capella del palau. V. RUBIÓ: op. cit., II, LV: «... item fratri Raimundo Calvo, capellano nostro, reliquias involutas in quadam trocio panni linte, quas posuit in altari beate Marie palacii nostri Barchinone cum dictum altare fuit consecratum...» (30 desembre 1326).

item .i. pomet d or qui pesa .ii. marchs ensembs ab .i. verga prima doblada.
 item .i. ram d argent en que ha .iii. lengues serpentines e pesa .v. onces e mige.
 item .vii. barrats de Tuniç.
 item .iii. tapits de Tripol.
 item .iii. catifes.
 item .v. sobrelits de cuyr obrats ab oripell.
 item .ii. pesses de drap de seda escacades la .i. de seda vermella e l altre violada.
 item .i. sobrelit de cuyr obrat ab oripell.
 item .i. pessa de boqueram.
 item .vi. recoudadors de cuyr.
 item .iii. draps de seda e .ii. borts d Alexandria.
 item .i. coltell frances ab manech e foure de vori
 item .i. tovayla de drap de li obrat de seda.
 item .i. borssa de obra de Xipre de seda de diverses colors ab sengles borssetes als tancadors.
 item .i. tovalonet poch obrat de seda vermella e negra a 'ops de pintenar.
 item .ii. parells de trebugeres les unes vermelles e l altres negres.
 item .i. mirayl d acer guarnit d argent.
 item .i. lengua serpentina pocha encastada en aur en .i. verga ab alcunes letres e ha .i. estoig d argent.
 item .i. enap de maure ab peu d argent daurat (1).
 item .iii. perells d estivals vermells.
 item .i. parell d estivals de camut.
 item .i. caxeta pintada e .i. tinter de vori guarnit de lauto.
 item .i. pessa de drap appelat bort d Alexandria a semblant de manil.
 item .i. estoig de cuyr negre.
 item .i. libre qui comensa: *Car molts homens son e feneix: pagats e alegres* (2).
 item .i. libre qui eomensa: *capitol primer de criar bon aer e feneix: pero savient tota hora* (3).
 item .i. libre qui comensa: *Aci comensa la novella e feneix: plaonte d amor.*
 item .i. libre qui comensa: *Amor del padre e del fiyo e feneix: gonarets los bens* (4).
 item .i. libre de paper qui comensa: *en nom de Deu per manament e feneix: es alten de l altre* (5).
 item .i. libret sotil de pergami ab cuberta de seda qui comensa: *post passionem e feneix: secula seculorum amen.*
 item .i. libre qui comensa: *Nota quod martis e feneix: in seculum seculi gloria patri* (6).
 item .i. pinte de vori.
 item .i. coltell ab taila de bordo ab manech de jaspi e ab foure de camut ab .iiii. viroles d argent esmaltaDES (7).
 item .i. pinte de vori.
 item .i. tovayola de drap de li a ops de cap a ligar obrada de fil dor e de seda a la .i. cap.
 item .i. corona d or de .xi. pesses en la qual son encastats .vi. balaix grosses e .xxxivii. balaixs no tan grosses e .xi. balaix menors que aquells qui son encastats en mig de les aguiles e .v. balaix grosses encastats en los .v. murs de la dita corona e .v. safirs grosses e .xvi. safirs no tan grosses com los altres e .xi. safirs .i. poch pus grosses, qui son encastats en los murs de la dita corona, e .v. maragdes pochs e .v. maragdes un poch pus grosses, qui son encastats en los murs de la dita corona, e .xi. aguiles qui son en la dita

(1) Un enap d'argent daurat dona el rey a la infanta Blanca a 28 novembre 1325. V. RUBIÓ: op. cit., II, L.I.: «...item inclite infantisse dompnne Blanche karissime filie nostre, priorisse mcnasterii de Sexena, quendam cipherum de maure cum pede et copone argenti deaurati...».

(2) Conf. ab el quart llibre de la p. 565.

(3) En el citat inventari de 30 de desembre de 1326 trobem aquest llibre donat a Elisenda de Moncada: «...item Elisendi, filie nobilis Othonis de Montecatheno, quendam librum qui incipit: «capitol primer de criar bon aer», e feneix: «pero suaument tota hora».

(4) Donat a la infanta Maria. V. RUBIÓ: op. cit. II, n. XLVIII: «...item unam peciam de boquetam et quendam librum incipientem: «amor del padre e del fiyo», et finit: «ganarets los bens»... que res tradite fuerunt inclite infantisse dompnne Marie karissime filie nostre, deodate monasterii de Sexena...» 5 d'octubre de 1323.

(5) Donat a Blanca de Moncada en l'inventari del desembre de 1326: «...item Blanquine, filie nobilis G. de Montecatheno, quendam librum de papiro qui incipit: «en nom de Deu», et fineix: «es el teu del altre...»

(6) Aquest llibre y l'anterior varen ser donats a la reina Elisenda. V. l'inventari del març de 1324: «...et unum librum parvum in pergamente scriptum cum cohopta sirici incipientem: «post passionem» et finientem: «secula seculorum amen», et quendam alium librum qui incipit: «nota quod martis Xpisti», et finit: «in seculum seculi gloria patri».

(7) Donat a l'infant Ramon Berenguer en l'inventari del 1 mars 1324: «... unum cultellum factum ad talliam de bordono cum manubrio jaspidis et vagina de canuto et quatuor virolis de argento esmaltaDES...».

corona fíades e son balaixets e maragdes e safirs encastats a ornament de les dites aguilles e .xliii. perles menudes encastades en les orles dels balaixs e .ii. saffirs grosses e .lxxii. perles grosses qui son enfilades en la orla de la dita corona.

item .ii. draps vermells ab escuts a senyal reyal als caps.

item .ii. drapsverts de lana ab escuts a senyal reyal als caps.

item .ii. draps de seda.

item .ii. vanoves de boquerams.

item .i. tassa ab cubertor d argent daurat e empremtat dins ab .i. esmalt en la taça e altre al cubertor e tot esmaltat de fora e ha al mig del cubertor .i. gran pom tot blau e ha peu d argent daurat e ab .i. esmalt e ab .ii. figures d omens e pesa enfre tot .xii. marchs.

item .i. pitxer d argent esmaltat e daurat ab .iii. cares d omens e pesa .xi. marchs .iii. unçes.

item .ii. grans pitxers daurats e empremtats de obra de babohins e ab brochs e pesen .xxi. march e .ii. unçes.

item .viii. barrats pochs reyals.

item .ii. barrats reyals grans.

item .vi. barrats gransverts.

¶ Les coses deius scrites foren del Temple de les quals axi meteix devets dar compte. es a saber de .i. libre qui es dit *Codi* cubert de taules de fust e cubert de parge vert ab son estoig de cuyr e escrit en pergami en romans qui comença en la primera carta scrita: *Aci comencen les rubriques del primer libre del Codi* e segueix se en la derrera linea del dit libre: *versatur amantis*⁽¹⁾.

item .i. libre ab taules de fust cubert de parge vert scrit en pergami e comença en la primera carta scrita: *En nom de Deu començà lo Cedrich* e segueix se a la derrera linea del dit libre: *val mes que d altre e pebre .i. poch*⁽²⁾.

item .i. libre ab taules de fust cubert de aluda blanca scrit en pergami e comensa en la primera carta scrita: *de deycament de cabells* e segueix se en la derrera linea del dit libre: *Certa cosa e provada*⁽³⁾.

item .i. libret ab cuberta de parge vermeyll scrit en pergami e comensa en la primera carta scrita: *Aci comensa lo prolech de la regla de la pobre cavalleria del Temple* e segueix se en la derrera linea: *darlis consell de leurs malauties*.

item .i. libre de taules de fust cubert ab parge vert scrit en pergami e comensa en la primera carta scrita: *de descripcio* e segueix se en la derrera linea del dit libre: *Norayt per tot .c. permitatur*⁽⁴⁾.

item .ii. quaerns scrits en pergami e la .i. comensa: *en nom de Deu* e segueix se a la derrera linea: *e si la nafra es en les parts.* e l altre quaern comença: *ell sia en caritat que satisfassa* e segueix se en la derrera linea: *ceras per ço que tu pascas tan bella joventut*⁽⁵⁾.

item .i. libre scrit en paper ab cuberta de pergami e comensa en la primera carta scrita: *Beatus vir qui non habierit* e segueix se en la derrera linea: *Emfantea scrit als frares totes aquestes coses que yo usarey*⁽⁶⁾.

item .i. libre scrit en pergami ab cuberta de pergami qui comensa en la primera carta scrita: *de subirana trinitat e de fe catholica* e segueix se en la derrera linea del dit quaern: *Re homo mort en ciutat*⁽⁷⁾.

(1) Provinent del castell de Miravet. V. FINKE, *Papsitum und Untergang des Templerordens*, 1907, II, 176, la carta de Guillem de Ceret a Bernat d'Aversó (12 desembre 1308): «Entre les altres coses que son estades trobades en lo castell de Miravet es un bey codi en romans...» Mascaros Garidell va entregarlo al rey ab altres llibres dels templers en 1308. V. VILLANUEVA, *Viaje literario*, V, 200.

(2) Es el tractat de cirugia compost per fra Thieri, qui va dedicarlo a fra Andreu d'Albalat; la traducció catalana es de Galien Correger. V. MOREL FATIO: *Katalanische Litteratur*, p. 112, y Catalogue des ms. espagnols et des ms. portugais, n.º 94: «Libre lo qual compila frare Thederich, del orde delç Preicadors, explanat per Galien, correger, de Mayo[r]ca». En l'inventari del P. Villanueva (loc. cit.) ve descrit així: «...item alium librum cum tabulis ligneis cohoperatum cum pargio viridi scriptum in pergamenio, qui incipit: «en nom de Deu començà lo Thederich, et finit in ultima linea ipsius libri: «val mes que d'altra et pedre un poch». Els tretze llibres següents es troben també en el mateix inventari.

(3) En el P. Villanueva: «de decayment de cabells — certa cosa e probada es». En el Museu Episcopal de Vich hi ha un manuscrit ab aquest incipit, contenint la traducció del Thesaurus pauperum, de Joan XXI. V. MASSÓ TORRENTS: *Manuscrits Catalans de Vich* (Revista de Bibliografia Catalana, núm. 5, ps. 238-239).

(4) En el P. Villanueva: «...finit in ultima linea: «non praecor permittitur et etc.».

(5) En el P. Villanueva: «...et finit: «sens per ço que tu pusques tan bella joventut».

(6) En una relació de 27 de juliol de 1326 trobem aquest llibre, donat junt amb altres al monestir de Pedralbes acabat de fundar. V. ANUARI MCMVII p. 407: «...illustri domine Elisende, Aragonum regine, karissime coniugi nostre, ad opus monasterii sancte Eulalie (sic) de Pedralbes, quendam librum scriptum in papiro cum cohoperata de pergamenio incipientem in prima pagina scripta: «Beatus vir qui non abiit», sequitur in ultima linea: «Enffantea als frares totes aquestes (sic) que yo usarey». El P. Villanueva dona aquest explicit: «En... escrich als frares totes aquestes coses que jo usarey.»

(7) Probablement un altre manuscrit català del Codi, si bé l'incipit pot correspondre també al titol I del primer llibre de les Decretals, del Sisé y de les Clementines y al tractat De summa trinitate et fide catholica, compost per Benet d'Alignach, bisbe de Marsella. En l'inventari publicat pel P. Villanueva porta aquest explicit: «...Ve hom mort en ciutat».

- item un libre scrit en pergami qui comensa en la .ix. carta: *Incipit prologus* e segueix se en la derrera linea del dit libre: *fagus e cavina* etc (1).
- item .i. libre ab taules de fust ab cuberta de drap de li scrit en pergami qui comensa en la primera carta scrita: *sicut in secularibus libris* etc. e segueix se en la derera linea del dit libre: *et faciunt se similis illis* (2).
- item .i. libre ab taules de fust cubert de drap de li scrit en pergami e comensa en la primera carta scrita: *purpureas sanctorum coronas* e segueix se en la derrera linea del dit libre: *cum tibia unicuique discumbentium* (3).
- item .i. libre ab taules de fust cubert de drap de li scrit en pergami ab letres daurades qui es dit *saltiri* e en lo comensament es scrit lo compter e segueix se en la derera linea: *vita perempsis requies vera amen* (4).
- item .i. libre ab taules de fust cubert de drap de li scrit en pergami e comensa en la primera carta scrita: *dominica prima de adventu domini* e segueix se en la derrera linea qui es notada: *a remotis sic in fine requies amen* (5).
- item .i. libre ab cuberta de fust e cubert de drap de li scrit en pergami qui comensa: *Incipit prologus magistri* e segueix se en la derera linea: *pacientes iniquitatem* etc (6).
- item .i. libre ab taules de fust cubert ab parge vermill scrit en pergami e comensa en la primera carta scrita: *homo quidam fecit cenam magnam* e segueix se en la derera linea: *dominus super omnia bona sua* etc (7).
- item .i. libre ab posts cubert ab parge vermill scrit en pergami en frances lo qual comensa en la primera carta scrita: *Ci començe le prolegues ou liure* e feneix en la derera linea: *avoyt gran fiance.*
- item .i. libre de pergami ab posts blanques qui comensa: *Incipiunt privilegia domini pape* e feneix en la derera linea: *in tercia linea et in .xvii. etc.*
- item una bustieta pocha pintada en que ha .iii. pedres.
- item .i. poch de terra blanca e .i. pedreta pocha cayre e .vi. cornalines (8).
- item .i. estoig redon de cuyr vermill en lo qual ha .i. estalable d argent (9).
- item .iii. verguetes de fust ensembs ab sengles viroles de vori a cada cap.
- item .i. libre de *translat de privilegis dels frares del Temple.*
- item .i. libre ab posts cubert de parge vermill en paper qui comensa: *en nom de la santa trinite* e feneix: *amen amen amen.*
- item .viii. quaerns de pregami scrits qui comensen: *Aquest es lo libre de la infantea de Ihesu Xrist* (10).

(1) En el P. Villanueva: «...et finit: «frigus et cauma et etc.»

(2) Glosa anònima de l'Apocalipsi. Jaume II a 2 juliol 1313 demanava a Nicolau de Sant Climent un llibre «in quo tractatur de apocalipsi» provenint del castell de Montcò. Entre 'ls llibres donats a la reina Elisenda en un inventari de 5 de març de 1323 hi ha un altre ms. ab el mateix incipit: «...et unum librum cum postibus cohupertis de aluda alba, scriptum in pergamenis, incipientem: «sicut in secularibus», et finientem, «et faciunt similes illis». V. RUBIÓ, op. cit. I, XLVIII. y II, XLVI.

(3) Es també dels llibres donats al monestir de Pedralbes en la relació del juliol de 1326: «...et unum alium librum cum tabulis de fusto cohupert de panno lini et incipit in prima carta scripta: «purpureas sanctorum coronas», et sequitur in ultima linea dicti libri: «...cum tibia unicuique discumbentium». Aquest incipit correspon en els Initia operum latinorum, quae seculis XIII, XIV, XV, atribuuntur, publicats per A. G. Little al prolech d'unes relacions anònimes de vides de Sants. Un ms. anonim titolat Sermones de Sanctis comença del mateix modo: «Purpureas sanctorum coronas post inclytam eorum magne fidei constanciam...».

(4) Citat en l'inventari del P. Villanueva: «...item quandam alium librum cum tabulis ligneis cohupertum panno lineo, scriptum in pergamenio, cum literis deauratis vocatum Psalterium, et finit: «vita perempsis requies vera. Amen» Conf. nota 8 de la p. 566.

(5) Donat al monestir de Pedralbes en l'inventari del juliol 1325: «...et alium librum cum tabulis fustis cohuperti (sic) pánni lini, scriptum in pergamenio et incipit in prima carta: dominica prima de adventu domini, et sequitur in linea ultima, que est notata a tematis: sit in fine requies. Amen». Al 1 d'octubre de 1313, Jaume II declarà haver sigut entregats al seu cambrer Arnau Messeguer, entre altres objectes que havien pertenescut als Templers: «...quendam librum missalem qui incipit: «dominica prima de adventu domini», et finit: «per omnia secula seculorum». V. ANUARI MCMVII, art. cit. p. 399. En l'inventari de 5 de març de 1323, entre 'ls llibres entregats a la reyna Elisenda, hi han dos missals. V. RUBIÓ, op. cit. II, n. XLVI. Altres missals se troben freqüentment en els inventaris d'objectes provenents del Temple.

(6) En l'inventari del P. Villanueva: «...item quandam alium librum cum tabulis ligneis cohupertum panno lineo scriptum in pergamenio, qui incipit: «Prologus magistri et etc. Et finit. «Facientes iniquitates...» Donat a fra Pere, monje de Sant Creu, de la capella real, en l'inventari del desembre de 1326: «...item fratri Petro, monacho Sanctarum Crucum, de capella nostra, quandam librum cum cohupertura de fustibus cohupertis de panno lineo, scriptum in pergamenio, et incipit: «prologus magistri», et sequitur in ultima linea: «facientes iniquitatem».

(7) L'incipit correspon a l'evangeli de St. Lluch 14, 16. Del mateix modo comencen alguns sermons de St. Bonaventura, Pere de Reims, Guillem de Mailly, Nicolau Biart, Nicolau de Acquavilla, etc. y les Colacions de Joan Peckham.

(8) Figuren entre 'ls objectes donats a la reina Elisenda a 1 març 1324.

(9) Un estelabre d'argent havia donat Arnau Messeguer, d'orde de Jaume II, a Joan Amell, fisich del rey. V. ANUARI MCMVII, art. cit. p. 401 — 11 de març de 1316.

(10) Probablement la traducció d'un evangeli apòcrif.

- item i. polze en que ha .vi. anells d argent la i. ab pera appellada agata ab cercles negres blancks e vermells e los .ii. ab sengles peres appellades grapaullines, lo quart e l .v^e. ab peres cornelines, lo .vi^e. ab i. pera blanca cornelina.
- item i. polze ab .ii. anels d or la i. ab pera turquesa lunada e l altre ab safir.
- item i. jaspi en figura de Ihesu Xrist encastat en argent penjant en i. cadeneta.
- item i. borssa ab .ii. anells d or ab sengles safirs grosses.
- item i. estoig de camut guarnit d argent.
- item i. cordonet vermill de seda ab .ii. peres encastades en argent la i. vert l altra vermella semblant de jaspi.
- item i. anell gran d or ab i. gros safir escur penjant en i. cordo.
- item mige pera gran que diu hom que es de cap d ase penjant en i. ança d argent ab cordo (1).
- item i. libre en pergami scrit ab cuberta de parge vert ab posts e comensa: *al començament crea Deus e feneix: manifesta los seus judicis* (2).
- item i. libre ab cuberta vermella en pergami ab posts qui comensa: *Incipit prologus defensoris* etc. e feneix: *vivit et regnat*.
- item i. libre ab cuberta de pergami scrit en pergami qui comensa: *deu sacrosanta mater ecclesia* etc. e feneix: *in tribulacionibus dominum laudans*.
- item i. libret ab posts cubert d aluda blanca scrit en pergami e comença: *Abell dicitur principium ecclesie* e feneix: *a fidelibus iuxta templum* (3).
- item i. libre ab taules de fust scrit en pergami cubert d aluda qui comensa: *Incipit liber cintillatum* e feneix: *dilexerit Xristus* (4).
- item i. libre ab posts en pergami cubert d aluda blanca qui comença: *in nomine sante trinitatis* e feneix: *pervenire mereantur* (5).
- item i. libre ab posts en pergami cubert de drap de li qui comença: *Aço es registre de privilegios apostolicals* e feneix: *altra condena fira ha orta*.
- item i. libre ab posts en pergami cubert d aluda blanca qui comensa: *de humilitate* e feneix: *valeamus pervenire* (6).
- item i. libre de pergami qui comensa: *precepta sunt* e feneix: *regnans Deus per omnia secula seculorum*.
- item i. libre ab cuberta de cuyr blanch en pergami qui comensa: *quatuor sunt venti* e feneix: *quod supradictas* etc (7).
- item i. libre de pergami ab cuber de pergami qui comença: *Corticem blese ad solem* e feneix: *visita renibus* etc.
- item i. libre de pergami ab cuberta de pergami qui comensa: *Incipit summa magistri Raymundi de Penafort* e feneix: *postulare delacionem*.
- item i. libre cubert de cuyr vermill scrit en pergami qui comensa: *Nos paculos primerament* e feneix: *dit es entre ls freres*.
- item i. libre cubert de cuyr vermill en paper qui comensa: *Incipit prologus* e feneix: *explicit benedictus Deus* (8).

(1) Provinent com la major part de les joyes precedents, del castell de Penyiscola. V. Inventari dels objectes y llibres provinents del castell de Penyiscola, entregats al rey Jaume II (22 abril 1311) en l'ANUARI MCMVII, art. cit., p. 393 ss. Casi totes va donarles el rey a la reina Elisenda, segons l'inventari del 1 març 1324.

(2) L'incipit correspon al de la Biblia, traduïda al català ja en el s. XIII. V. CARRERAS CANDI: Primera traducció catalana de la Biblia (*Revista de Bibliografia Catalana*, IV, 54). Donada a Arnau Messeguer a 28 novembre 1325. Jaume II reclama el 20 febrer 1318, al batlle general d'Aragó una Biblia que havia sigut del Temple, y a 23 novembre 1319 declara haver rebut una Biblia en romanç pertanyent a l'infant Jaume. Vid. RUBIÓ: op. cit. II, XXXV y I, LXII.

(3) Son les Distinctiones magistri Cantoris Parisensis (Pere de Poitiers) secundum alphabetum. Un altre ms. d'aquest llibre figura entre 'ls donats d'orde del rey al monestir de Valldigna, en un inventari de 24 de novembre de 1318: «...unum librum cum postibus cohoperis panno linceo et incipit in prima carta: «Abel dicitur principium ecclesie», et finit in ultima carta scipta: «quam non potencia firmatur». V. Rubiò, op. cit. II, n. XXXVIII. Un ms. ab el mateix incipit es troba en l'inventari fet el 13 de desembre de 1318 dels llibres entregats de manament de Jaume II al monestir de frares menors de Tàrrega: «...item eisdem unum librum cum postibus cohoperis de panno linceo, qui incipit in secunda carta: «Abel dicitur principium ecclesie», et finit «qui laborant in verbo Dei...» V. ANUARI MCMVII, art. cit., p. 403.

(4) De St. Agusti o Alvar Condobés, atribuit també a altres autors. Forma part dels llibres donats al monestir de Pedralbes: «...et alium librum cum tabulis de fuste, scriptum in pergamenio et cohoperum de aluda alba, quique incipit: «liber scintillarum», et finit: «dilexerit Christus».

(5) Entre 'ls llibres donats en 1318 al monestir de Valldigna hi ha: «...unum librum cum postibus qui incipit in rubrica rubea: «in nomine sancte trinitatis, et finit: «obtulante prevenire mereatur...»

(6) Donat al monestir de Pedralbes.

(7) El mateix incipit porten un Sermonari anonim: «Quatuor sunt venti qui nos infestant...», un tractat De .IV. annis temporibus, de temperamentis et phlebotomia: «Quatuor sunt venti, quatuor anguli celi...» y, en el catàleg de la biblioteca del papa Eugeni IV, un Liber diversorum auctorum in medicina. V. MÜNTZ-FABER: *La bibliothèque du Vatican*, 23.

(8) Figura com entregat a Martí de Calçaroja en l'inventari del juliol de 1326: «...item fideli phisico nostro, magistro Martino de Caliga Rubea, quandam librum cohoperum de corio virmilio in papiro, quique incipit: «Prologus», et finit: «explicit, benedictus Deus...»

- item .i. libre ab cuberta de vedell en paper qui comensa: *hic incipiunt privilegia e feneix: .m°.cc°. quinquagesimo septimo.*
- item .i. libre en paper cubert de parge vermell qui comensa: *aço es registre de privilegis e feneix item: altre condena feta a orta.*
- item .i. libre en paper cubert de parge vermell qui comensa: *Aci comense lo libre que fe frayre Rocilon e feneix: e Deus nos laix ben fayre amen* (1).
- item .i. libre en paper ab cuberta de pergami qui comensa: *car molts homens son e feneix: menga de la flor* (2).
- item .i. libre ab estoig de cuyr ab posts cubert de parge vert en pergami qui comensa: *Assi comensa le primer libre de trinite e feneix: par cortesia* (3).
- item .i. libre ab posts ab cuberta vermella en pergami qui comensa: *Issi comense le liure e feneix: cont ausi doyl il dapner.*
- item .i. libre ab posts ab cuberta vermella en pergami qui comensa: *divina scripture e feneix: per tot son regne.*
- item .i. libre ab posts cubert d aluda blanca en pergami qui comensa: *a instruccio de molts qui no han copia e feneix: del temple spiritual* (4).
- item .i. libre ab posts cubert ab parge vermell en pergami qui comensa: *filla ja sia so e feneix: et religiorum* (5).
- item .i. libre ab posts ab cuberta de drap de li en pergami qui comensa: *prima dies mensis e feneix: vos regina angelorum* (6).
- item .i. libre ab posts en pergami qui comensa: *de preceptis rey rustice e feneix: explicit Deo gracias sicut multe.*
- item .i. libre ab posts cubert d aluda blanca en pergami qui comensa: *hic continentur festivitates e feneix: ben fayre amen* (7).
- item .i. mirayl d acer.
- item .i. Codi scrit en pergami en frances qui comensa: *en nom del pere e del fil e del sant esperit e feneix: al tre sant emperaor Justinian.*
- item .i. libre ab posts cubetes de parge vermel scrit en pergami qui comensa: *de summa trinitate e feneix: cominals de la ciutat* (8).
- item .i. libre scrit en pergami ab posts cubert ab parge vermel qui comensa: *Qui volt savoyn e feneix: estat deliure.*
- item .i. libre en pergami ab posts ab parge vermel qui comensa: *Issi començet le prologus e feneix: lait bien fayre* (9).
- item .i. libre ab posts cubert de parge vert scrit en pergami qui començ: *ci començe le lepidayre e feneix: de espital de sent Johan.*
- item .i. libre ab cuberta de cuyr negre en pergami qui començ: *Aci comensen les usatges de Barchinona e feneix: fer sien justs* (10).
- item .i. quaern de pergami qui comensa: *manifest sia a tots homens e feneix: qui perda lo puyn dret.*
- item .i. jaspi guarnit d argent penjant en .i. cordo cabat e ha en la cabadura .ii. botons de cres-tayl e .ii. de coral (11).
- item .i. libre frances ab cuberta vermella ab posts qui comensa en la rubrica: *ce son les choses per les quals e feneix en la derreria del libre: si an droyt* (12).

(1) L'explicit correspon al final del text francès de la Regla del Temple, V. Curzon: *La règle du Temp'e*, p. 350. Va ser donat a l'infant Pere (desembre 1326): «item inclito infanti Petro, karissimo nato nostro, quendam librum in papiro cohoperum de parge vermel qui incipit: «aci comence lo libre que fe fray Rossillon», e feneix: «e Deus vos laix ben fayre amen...»

(2) Conf. ab el primer llibre de la p. 561.

(3) Probablement la traducció francesa d'un dels molts tractats llatins que porten aquest títol. Conf. ab el llibre 14 d'aquesta mateixa pàgina.

(4) L'incipit correspon al prolech de la *Imago Mundi* d'Honorat d'Autun. V. P. L. 172, 119; «Ad instrucionem multorum quibus deest copia librorum...»

(5) Es un dels llibres donats a la infanta Maria en l'inventari de 5 d'octubre de 1323: «...et alium librum cohoperum de corio virmilio in pergamenis scriptum et incipientem: «filla jat sia co», et finit: «et religiosum...»

(6) Es probablement el calendari anomenat *Dies Aegyptiaci*. V. Petite Revue des bibliophiles Dauphinois, I, 96; Maugeart: Catalogue des ms. de Valenciennes, 87.

(7) La regla del Temple en son text francès acaba:... «et Dieu vos laist bien dire et bien fayre».

(8) Conf. ab la nota 3.

(9) Ms. contenint complerta la traducció francesa de la regla del Temple.

(10) Un altre ms. dels Usatges es dona en l'inventari del març de 1323 a Francesch de Bastida: «...item fideli scrip-tori nostro Francisco de Bastida quosdam Usaticos Barchinone in pergamenis scriptos...»

(11) Donat a la reyna Elisenda en l'inventari del 1 març 1324.

(12) Text francès de la part penal de la regla del Temple, provinent del castell de Penyiscola, V. ANUARI MCMVII, p. 393, l'inventari dels bens d'aquest castell: «...unum librum in idiomate franco, cum cohoperta rubea et cum postibus qui incipit in. VI. ipsius: «Ce son les choses per les quales», et finit: «si endroyt...»

- item .i. libre frances ab cuberta vermella qui començé: *los prologue de le regle del Temple e feneix: en la dereria Deus nos laix bien fayre* (1).
- item .i. libre frances poquet ab coberta vert qui comensa: *ce sont les xoses por qui e feneix: li guarderont* (2).
- item .i. borsa cusida a senyal del Temple e de sageta e a y d aquell senyal mateix als tancadors .ii. borssetes (3).
- item .i. vel de seda blanca.
- item .ii. cinyells pochs de seda florina ab obres de laç e de fil d aur e d argent als caps.
- item .i. capça d argent ab una croeta per tenir osties.
- item .i. anell d aur ab saffir ab cordo de seda reyal.
- item .i. pera blanca guarnida d argent ab .i. cordo de seda vert (4).
- item unes taules de sinte ab balançes.
- item .i. sagell d argent a senyal propri del dit comanador (5).
- item .i. agnus Dei encastat en estayn.
- item .i. barralet d argent fet a manera de glan en que creen que ha reliquies.
- item .i. pera rodona d esmeril.
- item .i. libre scrit en pergami ab *les epistles de sent Paull* (6).
- item .i. libre scrit en pergami qui comensa apres les rubriques: *Talis unus quisque apud se etc. e feneix: explicit liber quatuor dialogorum amen* (7).
- item .i. libre scrit en pergami qui es *saltiri* e comensa en letres de aur: *Beatus vir* etc. (8).
- item .i. caxa de pi.
- item .i. libre ab cuberta de drap de li obrada qui comensa: *prologus in vita santorum* e feneix: *per omnia secula seculorum* (9).
- item .i. saquet ab .i. ganfano de sendat ab senyal balsa.
- item .xxvii. parells de gits.
- item .i. *compter* ab les letres d aur (10).
- item .i. croeta de benuç blanca e negra.
- item .i. nomina ab son estoig.
- item .i. libre ab posts qui comensa en letra vermella: *incipit capitulo primi libri dialogorum* e feneix: *explicit liber dialogorum sancti Gregorii pape romanorum* (11).
- item .i. *responser.*
- item .i. *sanctual* (12).
- item .i. *capitolier.*
- item .i. *saltiri.*

(1) Contingut també en l'inventari de Penyiscola: «...unum librum cum cohoperta rubea in idiomate franco, qui incipit: «des prologue et la regle del Temple», et finit: «Deus nos lax ben fayre...»

(2) Altre text francès de la regla del Temple començant per la part penal. Provinent de Penyiscola. V. ANUARI: art. cit. p. 394.

(3) Aquesta borsa com la major part dels objectes següents provenen del castell de Penyiscola y varen ser donats a la reina Elisenda. V. RUBIÓ: op. cit. II, XLIX.

(4) Se troba repetit a continuació.

(5) Es el segell de Pere de Sant Just comanador de Saragoça, citat en l'inventari de Penyiscola. Donat junt ab les taules precedents a Arnau Messeguer en l'inventari del juny de 1325.

(6) Entre 'ls llibres provinents del castell de Montçó entregats per Nicolau de St. Climent hi ha: «...quendam alium librum pergamenum cum postibus cohoperis panno linei albo, qui incipit: «Palus (sic) servus Jhesu Christi vocatus apostolus», et finit: «de Italia fratres gratia cum omnibus vobis. Amen», incipit y explicit que corresponen respectivament a les epistles ad Romanos I, 1, y ad Hebreos, XIII, 24 y 25.

(7) Son els Diàlegs de S. Gregori que's troben en el citat inventari de Montçó: «...et alium librum pergameneum, cum postibus, qui incipit: «incipiunt capita libri dialogorum», et finit: «explicit liber quartus dialogorum amen...» Figura en l'inventari d'objectes repartits per Jaume II de 13 de Juny de 1326, com donat a Gastó de Moncada, bisbe d'Osca: «...item venerabili Gastone Oscensi episcopo, cancellario nostro dilecto... unum librum in pergameno scriptum qui incipit post rubricas: «qualis unusquisque apud se etc.», et finit: «explicit liber quartus dialogorum amen...»

(8) Provinent del castell de Montçó: «...et quendam librum pergamenum cum postibus cohoperis panno linei albo qui incipit cum litteris auris: «beatus vir qui non abiit», et finit «tue redempcionis facias esse participes...» En l'inventari del novembre de 1325 forma part dels objectes donats a la reina Elisenda: «...illustri domine Elixendi, Aragonum regine, karissime coniugi nostre, unum pectem de ebore et unum librum in pergamenis scriptum, vocatum salterium, incipientem cum litteris auris: «Beatus vir...»

(9) Comprès en la declaració d'objectes rebuts per Jaume II, de 1 d'octubre de 1313, junt ac el ganfano següent «cum signe balsano».

(10) Contingut també en la declaració anterior: «...item unum martyrologium cum litteris aureis...»

(11) Rebut de Tomàs de Sant Climent a 8 octubre 1316: «...tradidistis pridem nobis tres libros quorum unus incipit in littera rubea sic: capitulum primi libri dialogorum et finit sic: explicit liber dialogorum sancti Gregorii pape Romanus...». V. ANUARI, art. cit., 401.

(12) En l'inventari de 13 de juny 1326, Jaume II dona a l'infant Ramon Berenguer «ad opus capelle sue, quendam librum vocatum Sanctual».

item .i. *consueta*.
 item .i. drap d or e de seda de Lucha.
 item .iii. baricles .ii. redons e .i. quaix ple en .i. saquet.
 item .i. libre ab posts e ab cuberta vermella qui comensa en la primera carta scrita: *firmament e stabliment e feneix al jorn del juhice que li bon jorn.*
 item .i. barralet de plom en que ha scrit que es magria ⁽¹⁾.
 item .i. libre ab posts ab camisa d estopa de li qui començà en la letenia: *kirieleyzon* e feneix:
anno incarnacionis Xristi etc ⁽²⁾.
 item .i. borssa de sendat en que ha .i. ampoleta ab .i. poch de oli de çardanay.
 item .vii. quaerns scrits en paper qui començen en la prima carta scrita *ad mea principia sit presens virgo Maria* e segueix se en la derrera linea del dit quaern *et fintio libro sit laus gloria Xristo* ⁽³⁾.

E juras en mon poder que totes les joyes, robes e totes altres coses les quals pervingren en la dita cambra a ma e a poder vostre e d altres en loch vostre, del temps que comensats d amnistrar en la dita cambra tro per tot lo dessus dit .xii. dia de juny de l any present .m.ccc.xxiii. son posades e meses en reebuda be e complidament en los damunt dits comptes vostres, ço es: en aquell que retes al dit en Pere Boil e en aquest que ara havets a mi retut e que en vostre poder no romanen sino aquelles joyes, robes e coses que damunt en lo present albara son contengudes. e yo he cobrades de vos les dites .vi. cartes de pergami segellades ab segells pendens e les .lxxv. letres del senyor rey de acceptacions segons que damunt se conten. en testimoni de les quals coses he fet a vos lo present albara segellat ab lo segell pendent del dit meu offici. scrit en Barchinona .xviii. dies anats del mes de juyol anno domini millessimo .ccc°. vicesimo tercio.

Arxiu del Reyal Patrimoni.
 Llibre segon d Albarans de Felip de Boyl. — f. 87 v.º

(1) Donat a la reina Elisenda el 1 de març 1324: «...unum barraletum de plumbo in quo est scriptum quod est manna...»

(2) En l'inventari d'objectes provinents del castell de Penyiscola entregats a Arnau Messeguer, de 18 d'agost de 1319 hi ha un: «...librum de postibus et camisia de stupa de lino, qui incipit la letan.a: «Kirieleyson», et finit: «anno incarnationis Christi etc...» V. ANUARI MCMVII, art. cit., p. 405.

(3) En el P. Villanueva: «...item septem quaternos papiri scriptos qui incipiunt: «Ad mea principia sit praesens Virgo Maria». Et finiunt: Finito libro sit laus et gloria Christo...»